

FÁBIÁN ZSUZSANNA

Az első olasz–magyar nagyszótár olasz forrásai

Ce travail présente les sources italiennes du premier « grand » dictionnaire italien-hongrois publié par Sándor Kőrösi en 1912, et analyse brièvement les influences de ces sources sur le dictionnaire. Nous pouvons constater que Kőrösi a pris des décisions autonomes en élaborant le caractère de son ouvrage. Son principal objectif était de présenter la langue vivante de son temps, ainsi que les mots caractéristiques de la culture générale de l'époque. Mais il essayait d'incorporer un certain nombre de termes techniques aussi. Du point de vue du format et de la typographie, la clarté et la simplicité ont été ses principes fondamentaux.

1. Az első olasz–magyar nagyszótár és szerzője: Kőrösi Sándor

Éppen száz éve, 1912-ben jelent meg a Kőrösi Sándor nevével fémjelezett első olasz–magyar nagyszótárunk¹ (Fábián, 2011). Egy valamilyen műfajban „első” munka esetében különösen hasznos lehet annak megvizsgálása, milyen forrásokból dolgozott a szerző és azokhoz képest milyen művet hozott létre. Az alábbiakban egy ilyen feladatra vállalkozom: bemutatom az első olasz–magyar nagyszótár olasz forrásait és felsorolok néhányat a Kőrösi szótárában kimutatható hatásokból.

A szótár szerzője-főszerkesztője Kőrösi Sándor (Nagykörös, 1857 – Budapest, 1929), aki 1884-től a fiumei főgimnázium tanára volt. A gazdasági szempontból éppen fénykorát élő tengerparti városban a századforduló évéig fejtette ki sokirányú filológiai tevékenységét: elsőként dolgozta fel tudományos igényvel a magyar nyelv olasz jövevényszavait,² a magyar nyelv olaszoknak való oktatásához korszerű tankönyvet készített,³ néprajzi munkát is írt,⁴ továbbá

¹ *Olasz-magyar és magyar-olasz nagyszótár*. I. kötet: *Olasz-magyar*. Első rész: A-J, Második rész: L-Z. *Dizionario italiano-ungherese e ungherese-italiano*. Volume I: *Italiano-ungherese*. Parte prima: A-J, Parte seconda: L-Z. (A tervezett magyar–olasz rész nem készült el.)

² *A magyar nyelvbéli olasz elemek*. A Fiumei M. Kir. Főgimnázium értesítője, 1892.

³ *Grammatica teorico-pratica della lingua ungherese*, Parte I: *La proposizione semplice*, Budapest, 1891.

⁴ *Adalékok Fiume néprajzához*, 1892.

lapszerkesztő is volt.⁵ A fővárosba való visszatelepülése (1900) után az olasz nyelv oktatása mellett elsősorban a miniszteri rendelet alapján készülő olasz–magyar nagyszótár megszerkesztésével foglalkozott, melyben több társa is volt.⁶ Több mint tíz évi munka után a szótárat végül 1912-ben a Lampel kiadó adta ki, két vaskos kötetben, összesen 1382 oldalon.⁷ Fogadtatása mind a kritika, mind a nagyközönség által egyértelműen pozitív volt.

Kőrösi szótárának jelentősége mindennek előtt: úttörő volta. Ez az “első olasz–magyar nagyszótár”, melyet fél évszázadon át használtak. Másodszor: a szótár köznyelvi és (kortárs) irodalmi szókincset tartalmaz, utóbbival függ össze, hogy a XX. század elején így végre lehetővé váltak a közvetlen olasz–magyar fordítások (és nem kellett ehhez ezután olasz–német/német–magyar közvetítő szótárakat használni). Mai szemmel nézve pedig azért fontos ez a munka, mert egyfelől rögzíti a századforduló olasz és magyar szókincsét, szóhasználatát (ezen belül különösen értékes a tengerészeti terminológia legalább ebben a formában való fennmaradása); másfelől lexikográfiai szempontból már teljesen a ma is érvényes és gyakorolt szerkesztési elvek talaján áll. Kőrösi Sándor szótára tehát a modern kétnyelvű szótárírás első jelentős produktumai közé tartozik.

2. A szótár olasz forrásai

A szótárnak (bevezetőjében is felsorolt) olasz forrásai Petrocchi, Rigutini ill. Tommaseo olasz egynyelvű szótárai; a Rigutini–Bulle féle olasz–német szótár, a szakszókinchez Ulmann kereskedelmi és Dabovich többnyelvű tengerészeti szótára, az etimológiákhoz pedig Zambaldi (és a már említett Rigutini és Bulle) szótára.

2.1. Petrocchi (= P)

Policarpo Petrocchi (Castel di Cireglio/Pistoia, 1852–1902) tanár és filológus volt, aki az iskolai oktatás számára több nyelvtant és antológiát is

⁵ Fest Aladárral alapította meg és szerkesztette 1893–1898 között a *Magyar Tengerpart* című újságot, melynek társtulajdonosa és szerzője is volt.

⁶ Urbanek Sándor, Kallós Zsigmond, Szabó Samu, Roediger Ernő.

⁷ Összehasonlításképpen: másik olasz–magyar nagyszótárunk, a közismert Herczeg-féle szintén két kötetes olasz–magyar nagyszótár 1781 oldal.

készített, azonban elsősorban szótáríróként lett ismertté, az olasz nyelv és kultúra iránt érdeklődő külföld szemében is. Az először füzetekben, majd két kötetben megjelent (1887–1891), számtalanszor kiadott szótárából kisebb terjedelmű változatok is készültek: az övé volt ugyanis a XIX–XX. század fordulójának, a fiatal Olasz Királyságnak a legfontosabb szótára, mely Manzoni nyelvi nézeteinek⁸ talaján állva döntő mértékben járult hozzá (az akkoriban 90%-ban dialektofón Itáliában) az olasz nyelvi egység megteremtéséhez. Azaz: a szótár pontosan jelöli a szavak (toszkán) kiejtését, világosan elkülöníti a kurrens szavaktól az archaizmusokat, továbbá gazdag példaanyaggal illusztrálja a szójelentéseket és a szóhasználatot.

2.2. Rigutini (= R–F)

Giuseppe Rigutini (Lucignano, 1829 – Firenze, 1903) olasz filológus (latin művek fordítója és kommentálója, stb.), tanár (először gimnáziumban, majd a firenzei és a pisai egyetemen), szótáríró. A Crusca Akadémia tagja, a szótár munkatársa. Számos lexikográfiai munkája közül talán a legismertebb a Körösi Sándor által is felhasznált, többször kiadott *Vocabolario italiano della lingua parlata* (1875–76 között füzetekben, majd: 1893), melynek megalkotásában neves filológus-társa, Pietro Fanfani is közreműködött.

2.3. Tommaseo (= T–B)

A dalmát származású Niccolò Tommaseo (Šibenik, 1802 – Firenze, 1874) Padovában szerzett jogi diplomát. Első híres műve a máig hivatkozott olasz szinonimaszótár volt (*Dizionario dei sinonimi della lingua italiana*, 1838). Politikai hányattatásoktól is tarkított, több olasz és külföldi városban zajló élete utolsó szakaszában (1859-től Firenzében) híres szótárán dolgozott, melynek utolsó két kötete már halála után (Giuseppe Meini szerkesztésében) jelent meg.

A Bernardo Bellinivel közösen jegyzett monumentális (nyolc kötetes) *Dizionario della lingua italiana* (1865–1879) c. szótár a XIX. sz. második felének legnagyobb szabású lexikográfiai munkája. Alapjaiban a Cruscának azt a hagyományát folytatja, mely szerint a példaanyag egy része írók munkáiból

⁸ Az egységes olasz nyelv modellje legyen az Ottocento utolsó harmadában beszélt (és nem az írott) firenzei/toszkán nyelv.

(is) származik. Igen bőséges továbbá a frazeologizmusok állománya. (A szótár jelentőségét mutatja, hogy – egyelőre csak az A–G betű – már on-line is olvasható.)

2.4. Rigutini–Bulle (R–B)

A fentebb már említett Rigutini vejével, Oskar Bulléval (Lehesten/Meiningen, 1857 – Weimar, 1917) készítette el a korszak leghíresebb olasz/német nagyszótár-párját, melyet Kőrösiék az etimológiák megadásához is felhasználtak. Oskar Bulle filozófiai doktor és tanár, 1908-tól a „Deutsche Schillerstiftung” főtítkára Weimarban, a müncheni „Allgemeine Zeitung” tudományos mellékletének szerkesztője, több színdarab és tudományos mű szerzője is volt.

A szerzőpáros által készített, a maga korában utoljára 1920-ban, hatodik kiadásban megjelent olasz/német szótár-pár jelentősége elsősorban abban áll, hogy mai szemmel nézve is igen korszerű elvek alapján szerkesztették meg (szótártörténeti jelentőségén túl ezért is adta ki 1981-ben a Hoepli Kiadó hasonló kiadásban). A szótárban az aljelentések egymástól elkülönítve, szükség esetén a 152 szaknyelv valamelyikébe besorolva és stílusminősítéssel is ellátva jelennek meg; a nagy mennyiségű példaanyagon és frazémán túl etimológiák is meg vannak adva.

2.5. Ulmann (= U)

Johann⁹ Ulmann *Dizionario commerciale-tecnico italiano-tedesco e tedesco-italiano* c. szótára (teljes címe szerint is) a kereskedelem, a vasút és a távközlés szakszókincsének forrása volt. A szerző a bajor „Verkehrswesen” területén dolgozva szerzett nagy tapasztalatokat. A német és olasz nyelvű előszóban az olasz–német kereskedelmi kapcsolatok nagymérvű fejlődésével indokolja szótára elkészítésének szükségességét. Az árucikkek terminológiáját olasz, ill. német hivatalos vámtarifák alapján állította össze.

⁹ A szótárban a Giovanni név van megadva.

2.6. Dabovich (= D)

A Kőrösi-szótár előszavában *Dabovich*-ként említett szerző neve helyesen: Peter E. Dabovich, akinek foglalkozása (a címlap szerint): „K.K. Marine-Bibliotheksadjunct”. *Nautisch-technisches Wörterbuch der Marine*¹⁰ c. négy nyelvű szótárával a szerző érdekes kísérletet tett arra, hogy egyszerre szerkesszen két, ill. négy nyelvű szótárt (Van Campenhoudt, 2003): a német és az olasz címszavak ugyanis (kétnyelvű oda-vissza szótárként) egy közös ábécében sorakoznak, utánuk mindig a francia és az angol ekvivalensek állnak. Minden nyelv más betűtípussal van szedve (német: álló, olasz: kisebb dőlt, francia: ritkított, angol: dőlt); ha a német és az olasz címszó, akkor ezek vastagabbak. A szótár jelöli még [...] -ben az osztrák tengerészek által használt olasz tájszólási kifejezéseket is. Az anyag részben tematikus elrendezésű: a német címszavak esetében az összetett szavaknál is az alaptagok szerinti rendezés dominál (pl. *Säge* alatt szerepelnek az összes fűrész-típusok az előtagokkal); az olasz címszavakhoz tartozó többtagú kifejezések viszont gyakran nem bokrokban állnak, hanem önállóan. A sok állat- és növénynév (utalással) a latin tudományos elnevezés alatt szerepel. A leírtakból következik, hogy a szótárban szükségszerűen sok az utalás. E szótárnak nagy hatása volt K-re.

2.7. Zambaldi (= Z)

A nagyszótár etimológiai adatainak egyik forrása Francesco Zambaldi (Venezia, 1837 – Meati/Lucca 1928) etimológiai szótára volt. Ennek szerzője klasszika-filológusként (elsősorban hellenistaként) gimnáziumi, majd egyetemi tanár volt (Roma, Messina, Pisa); fő művének *Metrica greca e latina* (1882) c. munkáját tartják, de írt olasz nyelvtant is (1901).

A *Vocabolario etimologico italiano* (1889) etimológiai kiindulópontú, a címszó széles szócsaládját bemutató szótárnak tekinthető (pl. a *sillaba* szó *labbro*, *lattuga* pedig *latte* alatt van magyarázva stb.); a szótár elején álló mutatóból kereshető ki, hogy előbbieken mely szócikkekben szerepelnek). Recenziójában Honti így jellemzi: „körülbelül a Diez-féle színvonalon áll, tehát

¹⁰ Sem Dabovich, sem Ulmann nem található meg hazai könyvtárainkban, ezeket most Olaszországból az udinei „La Tarantola” könyvkereskedés tulajdonosának, G. Tivoschi úrnak a segítségével sikerült megszerezni.

kissé idejét múlta, de – tudományos értékű és mindig nagyon hasznavehető munka” (Honti, 1912: 474¹¹).

3. A források hatásai

Jelen vizsgálatom a Kőrösi-szótár (= K) *L-lastrico* szakaszára terjed ki.

3.1. Forrásaihoz hasonlóan a címszavakban megadott hangátírásokkal K is megkülönbözteti a toszkánban fonéma-értékű elemeket. A magánhangzók tekintetében (P-hez hasonlóan) a zárt *e*-t nem, a nyíltat pedig *accento gravéval* jelöli (*è*); a mássalhangzóknál a *s*, *z* betűkkel jelölt zöngést, ill. zöngétlent *ś/s*, *z/z* jelekkel adja vissza. Összefoglalóan azt mondhatjuk, hogy ezen a téren forrásaihoz képest is a lehető legegyszerűbb (Elek, 1912: 859: „a legszerencsésebb”) eljárást alkalmazta. – A szóhangsúly jelölésében R–B-hez hasonló (pl. *LA·MA*, *LA·CRIMA*).

3.2. Az címszóállomány tekintetében szótárunk R–F és P között helyezkedik el.¹² Ezt mutatják a terjedelmi összemérések is: az említett tartomány (a szintén három oszlopos) R–F-ben 7 oldal + 1 oszlop, K-ben 8 oldal, P-ban 20 oldal. E számok mutatják egyúttal R–F és P különbségét is: előbbi (címének megfelelően) inkább az élő nyelvre koncentrált, utóbbi felvesz számos származékalakot is (és lapjai alsó egynegyedét az ide száműzött archaizmusok foglalják el): tehát tkp. nem Kőrösinek kellett húznia a terjedelmes Petrocchiból (elsősorban a származékalakok közül), megtette azt helyette már R–F. K címszóállománya R–F-ével mutatja a legnagyobb fokú átfedést,¹³ ugyanakkor K felvett P-ből néhányat az archaizmusok közül.¹⁴ E két fő forráshoz képest

¹¹ Az élet játéka: Zambaldi szótárának abból az ELTE Olasz Tanszéke birtokába került példányából dolgozom, melynek egykori tulajdonosa a fekete tintás, finom kézírásos bejegyzés szerint: Honti Rezső! („Perugia, 1906. VIII. 13.”)

¹² Véleményem szerint a monumentális Tommaseót Kőrösi inkább a háttér-munkálatokhoz használta.

¹³ Igazolja Kőrösi magas szintű olasz nyelvtudását, a nyelv életfolyamatainak szinte előre megsejtését az a tény, hogy a R–F-ban nem szereplő származékalakok közül ő többet is felvett a címszavak közé (*lacrimuccia*, *ladruncolo*, *lametta*, *lampadetta* - *lampadina*, *lancinante*): ezek mára gyakran használt, sokszor teljesen önállósodott lexémák lettek az olasz nyelvben.

¹⁴ *lacedemone*, *laco*, *lampa* stb.

többletként szerepel K-ban néhány, a kétnyelvűség okán tkp. kötelező tulajdonnév, amelyek viszont mind megtalálhatók R–B-ban.¹⁵

A tengerészeti kifejezések tekintetében igen erős hatása volt K-re D-nak, ez a rész a tengerész szakember Roediger Ernő munkája. Vizsgált L betűs szakaszunkban konkrétan kimutathatóak a) kimondottan tengerészeti (*Mar.* jelölésű), tehát ritkább címszavak (pl. *lapazza* és *lapazzare* (*Mar.*) árbocborító fenyőfa deszka és ezzel bevonni; *landa* csarnak csatlólánc stb.); b) azonos címszavak és bokrukban azonos (*Mar.*) jelölésű szókapcsolatok (pl. *lamiera* + (*Mar.*) ~ *di chiglia* tölemez; *lascare* tr. (*Mar.*) enged (kötelet) + (*Comd.*) *Lasca!* Engedd (a kötelet); *landa* + ~*e delle sartie di gabbia* terebcsatlólánc stb.); c) azonos címszavak (*Mar.*) jelölésű azonos aljelentésekkel (pl. *lanata* alatt 2. (*Mar.*) kátrányrongy; *lasciare* 14. alatt: (*Mar.*) *Lasciato!* A horgony engedett! 16. alatt (*Mar.*) *Lascia portare!* (*Comd. timon.*) Ne csapkodtasd! stb.). Egészen feltűnő nagy átfedésekre is találunk példákat (pl. *lancia* szócikkében, ahol a K-ben 4. (*Mar.*) csónak, naszád aljelentés alatt sorakozó összes kollokáció: ~ *dell'ammiraglio, prima ~, ~e del centro, ~e delle grue, ~ a vapore* és *Oh! della ~!* Ki van a csónakban? ugyanebben a sorrendben szerepel D-ban is).

3.3. Az aljelentések (és az egyes példák, frazémák) elválasztására a forrásokban a szöveg tipográfiájába beolvadó § (P), ill. || (R–F, R–B) jel használatos, ehhez képest nagy újítás K-ban a jól kiugró, vastag számok alkalmazása, mely mellett a hosszabb lemmákban további al-szintek elkülönítésére használja a |, || jeleket. Az ekvivalensek megadása volt a legkomolyabb, teljesen új és egyedi része a lexikográfiai munkának (Kőrösi jó magyar nyelvérzékét is dicsérve ezt külön kiemeli Elek, 1912: 859; Márffy, 1913: 352; Honti 1912: 470; Lakatos, 1912: 624): ezek gyakran nem pusztán ekvivalensek, hanem enciklopedikus jellegűek (pl. *lardo* 3. (*Mar.*) a fonál bekenésére szolgáló háj; *lamentazione* 4. az antik tragédiák egy része, midőn a kar együtt siránkozott a szereplőkkel, stb.). Az enciklopedikus magyarázat gyakran zárójellel van elkülönítve az ekvivalenstől (pl. *ladino* 1. ladin (dél-tiróli, velencei és friauli neolatin nyelv és a spanyol zsidók nyelve; *lasagna*: ~*e sul*

¹⁵ *Lamagna* (© jellel – mint R–B-ban – a költői nyelvben használatosnak jelölve mindkét szótárban), *Lamberto*, *Laocoonte*, *Lapponia*.

burro vajás metélt tészta (makkaróni-szerű első tál étel) stb.). Ekvivalensként gyakran egész szinonima-sorok szerepelnek (pl. *laborioso* munkás, dolgos, szorgalmas, serény; *lacero* 1. tépett, szétszaggatott, megtépázott, rongyos stb.).

K példaanyaga forrásaihoz képest természetesen szűkebb, ám mégis gazdag („Ebben a szótárban a példa maga majdnem fontosabb, mint a gyakorlati célja” – írja Honti, 1912: 472); ezek sorában szintagmák és teljes mondatok egyaránt megtalálhatók. A példák gyakran származnak (olykor módosítva) P-ből (pl. *lampeggiare* alatt *Ne’ suoi occhi lampeggia un riso dell’universo* ← P: *Mi pareva ne’ suoi occhi lampeggiasse un riso dell’universo*).

Honti szerint mind a szótárnak a definíciókat illető „bőbeszédűsége”, mind a szavak kontextuális használatának bemutatása P-re vezethető vissza (Honti, 1912: 471); Radó szerint K úgy általában is követi „az olaszok példáját, a kiknél a szótár sokszor nem pusztán a megértetés eszköze, hanem tanulságos olvasmány” (Radó, 1913: 116); Hontinak is kedve volna „a Kőrösi-szótárt mint olvasmányt [...] ajánlani” (Honti, 1919: 471).¹⁶

3.4. Az etimológiai rész a szócikkek végén, R–B-hez hasonlóan egy-egy szócsaládban csak az alapszó szócikkében rövid, rendszerint egyszavas alak formájában szerepel, „az átadó nyelv megjelölésével” (Radó, 1913: 116), pl. *labbro* Lat. LABRUM. Az etimológia hol Z-ből, hol R–B-ből származik,¹⁷ ugyanakkor K egyéni döntéseket is hozott (pl. amikor forrásaival ellentétben a *laberinto* szót csak a lat. *labyrinthus*-ig, és nem a görögig vitte vissza, stb.). A korabeli recenzió, Honti az olasz–magyar nagyszótár „leghamupipőkébb” részének tartotta a szótörténetet: ez csak nem komolyan vett, gyakorlati célú adat, „szívességéből adott ráadás”, amivel a szerző „néhány művelt laikus kíváncsiságát akarta kielégíteni”, és egyenesen „kritikátlan, dilettáns” munkának tartja ebből a szempontból a forrásként felhasznált R–B-t (Honti, 1912: 473). Mai szemmel nézve Honti álláspontja túl szigorúnak tűnik, és inkább Radó véleményével érthetünk egyet: a szótár etimológiai adatai jól segíthették a latinul tudó műveltebb, de laikus közönséget az olasz szókincs

¹⁶ Bizonyára ilyenekre gondoltak, mint pl. *lacciaia* pányva (mellyel a szilaj lovat a ménésből, az üszőt a gulyából kiszakítják); *lasciapodere: fare a ~* készakarva rongál, mindent hanyagul végez (mint a rossz zsellér, ha a birtokból ki kell mennie), stb.

¹⁷ Pl. *lacchè* esetében R–B-ből (fr. *laquais*), mert ezt Z nem a franciára, hanem a (bizonytalan) ó-provanszálra *lecai*-ra vezeti vissza.

forrásainak azonosításánál (Radó, 1913: 116). Ne feledjük: mai kétnyelvű szótárainkban egyáltalán nem szokás etimológiát közreadni.

3.5. E vázlatos vizsgálatból az tűnik ki, hogy Kőrösi valóban felhasználta a munkája előszavában megjelölt forrásokat, de azokat nem szolgáian követve, hanem önálló döntéseket hozva alakította ki szótárának karakterét. Kimutatható, hogy egyfelől az akkori élő (beszélt¹⁸ és írott) nyelv bemutatására törekedett (és itt elsősorban P volt fő mintája), másfelől korának általános műveltségéhez számító szavak szerepeltetésére is törekedett. Ugyanakkor a meglévő területi korlátok között igyekezett bizonyos mennyiségű szakszót is felvenni (különös tekintettel a tengerhajózásra: itt D hatása erőteljes). Szerkesztési-tipográfiai szempontból pedig az áttekinthetőség és az egyszerűség voltak vezérelvei.

Bibliográfia

DABOVICH, P. E., 1883, *Nautisch-technisches Wörterbuch der Marine: Deutsch, Italienisch, Französisch und Englisch. Dizionario tecnico e nautico di marina. Italiano, tedesco, francese ed inglese*, Pola, Verlag der Redaction der „Mittheilungen aus dem Gebiete des Seewesens”. (Julius Heinz kiegészítéseivel: 1900, 1905, 1910).

ELEK, Artúr, 1912, „Az első olasz-magyar szótár”, *Nyugat*, 858–860. o.

FÁBIÁN, Zsuzsanna, 2011, „Száz éves Kőrösi Sándor olasz–magyar nagyszótára”, in *Ritrar parlando il bel’’. Tanulmányok Király Erzsébet tiszteletére* (szerk. Szegedi E., Falvay D.), Budapest, L’Harmattan, 373–388. o.

HONTI, Rezső, 1912, „Olasz-magyar szótár”, *Magyar Nyelvőr*, 470–474. o.

LAKATOS, Vince dr., „Olasz-magyar és magyar-olasz szótár”, *Magyar Középkola*, 10. sz., 623–624. o.

MÁRFFY, Oszkár, 1913, [recenzió] *Katholikus Szemle*, 350–353. o.

PETROCCHI, Policarpo, 1891, *Novo dizionario universale della lingua italiana*, Milano, Trèves.

RADÓ, Antal, 1913 [recenzió], *Egyetemes Philologiai Közlöny*, 115–116. o.

¹⁸ Pl. *labbrona, labbrone, labbroni* ’vastag ajkú nő, ill. férfi’ akkori divatszavak lehettek, mai olasz egy nyelvű szótáraink ezeket nem ismerik.

RIGUTINI, Giuseppe, FANFANI, Pietro, 1893, *Vocabolario italiano della lingua parlata*, Firenze, G. Barbèra Editore.

RIGUTINI, Giuseppe, BULLE, Oskar, 1896–1900, *Nuovo dizionario italiano-tedesco e tedesco-italiano*, I. Italienisch–Deutsch, II. Deutsch–Italienisch, Lipsce, Tauchnitz, Milano, Hoepli. (hasonmás újrakiadás egy kötetben: Zanichelli–Hoepli, 1981.)

TOMMASEO, Niccolò, BELLINI, Bernardo, 1865–1879, *Dizionario della lingua italiana*. (A–G betűk on-line: <http://www.dizionario.org/>)

ULMANN, Giovanni [Johann], 1879, *Dizionario commerciale-tecnico italiano-tedesco e tedesco-italiano: ad uso degli industriali, dei negozianti, degli agenti delle ferrovie, delle poste, dei telegrafi e dei naviganti, contenente la nomenclatura completa delle merci e tutti i termini tecnici propri dei servizi sopraindicati*, Milano, Hoepli.

VAN CAMPENHOUDT, Marc, 2003, „L'évolution des dictionnaires de traduction du domaine maritime au XIX^e siècle: aux sources de De la quille à la pomme de mâât”, in *Chronique d'histoire maritime* (Revue de la Société française d'histoire maritime), 52. sz., 83–97. o. (<http://www.termisti.org/marcweb.htm>)

ZAMBALDI, Francesco, 1889, *Vocabolario etimologico italiano*, Città di Castello, S. Lapi Tipografo-Editore.

FÁBIÁN ZSUZSANNA

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

E-mail: fabian.zsuzsanna@btk.elte.hu